

4. ЕКОНОМІКА, ПЛАНУВАННЯ І УПРАВЛІННЯ ГАЛУЗІ

УДК 330.342:167.1 Проф. Г.І. Баинянин, д-р екон. наук – Львівська КА;
доц. Г.С. Третьак, канд. екон. наук – Львівський регіональний інститут
державного управління НАДУ при Президентіві України;
здобувач М.С. Хом'як, канд. екон. наук – Львівська КА

ДЕРЕГУЛЯЦІЙНА ЕЛАСТИЧНІСТЬ СУСПІЛЬНИХ І ПРИВАТНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ: ВПЛИВ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ТА КАПІТАЛІЗАЦІЇ

Досліджено природу дерегуляційної еластичності економічних систем, вплив соціалізації та капіталізації на дерегуляційну еластичність суспільних і приватних економічних систем. Виділено та охарактеризовано основні види суспільних і приватних економічних систем. Встановлено, що зміна формаційної природи економічних систем (їхня поступова капіталізація чи соціалізація) спричиняє відповідну зміну чутливості цих систем до дерегуляційних процесів. А тому дерегуляційна політика держави повинна диференціюватися залежно від формаційної природи економічних систем.

Ключові слова: дерегуляційна еластичність, економічні системи, соціалізація, капіталізація.

Вступ. Деретуляція економічних процесів сприяє становленню нової економічної системи змішаного типу. Для визначення дерегуляційної ефективності господарських систем використовують поняття дерегуляційної еластичності економічних систем, тобто їх чутливості до зміни дерегуляційного режиму. З суто метрологічного боку, вона визначається як співвідношення диференціальних величин економічного ефекту і масштабів дерегуляції. З огляду на це, актуальним є дослідження впливу соціалізації та капіталізації на дерегуляційну еластичність суспільних і приватних економічних систем.

Проблема метрологічного аналізу ефективності дерегуляції економічних процесів у західній економічній літературі аналізується переважно з позицій розвиненої ринкової економіки і знайшла своє висвітлення в працях Р. Бара, Дж. Долана, Дж. Кемпбела, К. Макконнелла, С. Брю, В. Ойкена, П. Самуельсона, Дж. Стігліца, С. Фішера, Р. Дорнбуша, Р. Шмалензі, Дж. Хікса, Й. Шумпетера [1-10] та інших вчених. Однак більш ґрунтового вивчення потребують питання, пов'язані з дослідженням ефективності дерегуляційних процесів у перехідних економіках, тобто в таких економіках, які формуються і розвиваються в напрямі ринково-державних і державно-ринкових систем.

Мета цього дослідження – визначення дерегуляційної еластичності суспільних і приватних економічних систем, виокремлення та аналіз їхніх основних різновидів в контексті соціалізації і капіталізації.

Виклад основного матеріалу. Деретуляційна еластичність економічних систем значною мірою детермінується їх формаційною природою (адміністративні – суспільні – квазісуспільні – класичні приватні системи). В цій

формаційній природі можна виокремити дві лінії розвитку. По-перше, лінію посилення їхньої капіталізації, коли певна економічна система, еволюціонізуючи, набуває дедалі більше приватного характеру, тобто історично капіталізується. По-друге, лінія соціалізації, коли певна економічна система в процесі історичної еволюції набуває дедалі суспільнішого характеру, тобто соціалізується, поступово втрачає ознаки приватної, а згодом перетворюється у власне суспільну (у певному розумінні – в соціалістичну, якщо поняття суспільний і соціалістичний ототожнювати). Ця формаційна природа економічних систем, як бачимо, є двоїстою і в цьому контексті можна виділити різні формаційні типи систем за характером співвідношення суспільної і приватної "часток" – адміністративні, суспільні, квазісуспільні і класичні приватні системи. Характер впливу формаційної природи систем на їх дерегуляційну еластичність такий: чим більше та чи інша система капіталізується, тобто еволюціонує в приватному напрямі і врешті-решт "перетворюється" в чисту приватну систему, тим сприятливіше на неї впливає дерегуляція. У цій роботі обмежимося дослідженням характеру впливу двох (суспільних і приватних) дерегуляційних типів економічних систем на посилення дерегуляційного режиму.

Суспільні економічні системи негативно реагують на посилення дерегуляційного режиму. За ступенем дерегуляційної еластичності суспільні економічні системи можуть бути поділені на кілька видів.

1. Гіперчутливі (в негативному плані) суспільні економічні системи, які дуже негативно реагують навіть на незначне посилення дерегуляційного режиму. Крива дерегуляційної ефективності гіпереластичних (гіперчутливих) у негативному плані суспільних економічних систем, розміщена в проміжку між "від'ємною бісектрисою" і вертикальною до осі, по-перше, спадаючою, по-друге, знижується під від'ємним кутом нахилу до осі "інтенсивність дерегуляції", по-третє, "розташована" в проміжку між "від'ємною бісектрисою" і вертикальною до осі "інтенсивність дерегуляції" прямою (рис. 1).

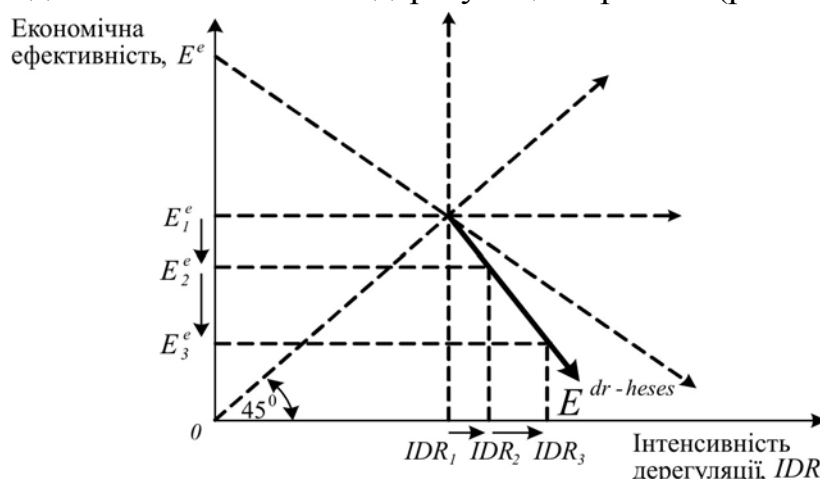

Рис. 1. Крива дерегуляційної еластичності гіпереластичних (у негативному плані) суспільних економічних систем ($E^{dr-heses}$), варіант короткотривалого ринкового періоду і валового впливу

2. Помірно чутливі (в негативному плані) суспільні економічні системи, які, по-перше, помірно, по-друге, також у негативному плані реагують на посилення дерегуляційного режиму. Вони більш-менш нормально форму-

ються, функціонують і розвиваються в умовах значної їхньої регуляції. Зниження рівня регуляції (тобто здійснення певної дерегуляції) супроводжується також зниженням рівня економічної ефективності їхнього функціонування. Крива дерегуляційної еластичності таких помірно чутливих до регуляції суспільних економічних систем збігається або майже збігається, точніше, формується навколо "від'ємної бісектриси" (рис. 2).

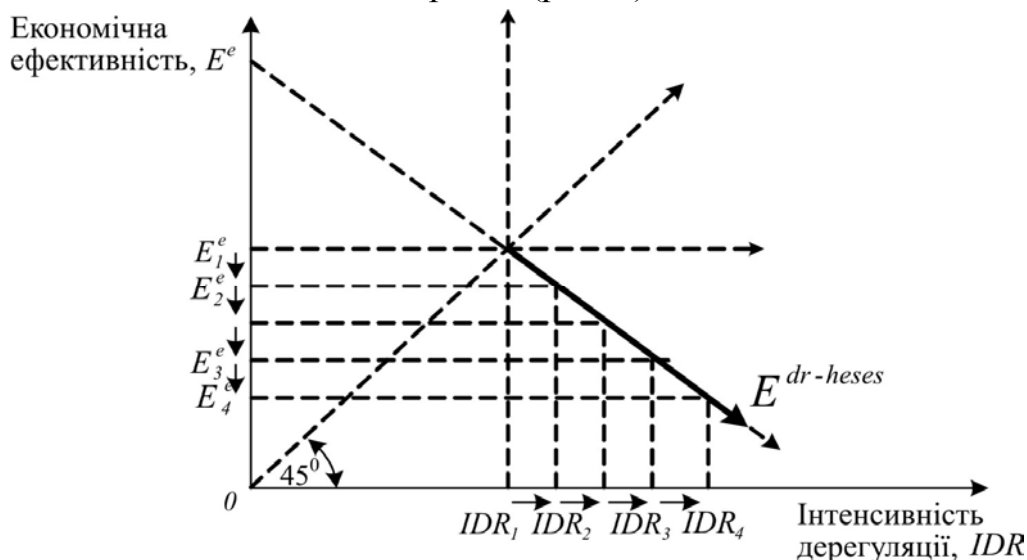

Рис. 2. Крива дерегуляційної ефективності помірно еластичних (в негативному плані) суспільних економічних систем ($E^{dr-heses}$), варіант короткотривалого ринкового періоду і валового впливу

3. Квазіпомірно чутливі (в негативному плані) суспільні економічні системи, які вже незначно реагують в негативному плані на посилення дерегуляційного режиму. Крива дерегуляційної еластичності таких помірно еластичних (в негативному плані) суспільних економічних систем ще більше відхиляється вправо від аналогічних кривих гіперчутливих і помірно чутливих систем (рис. 3).

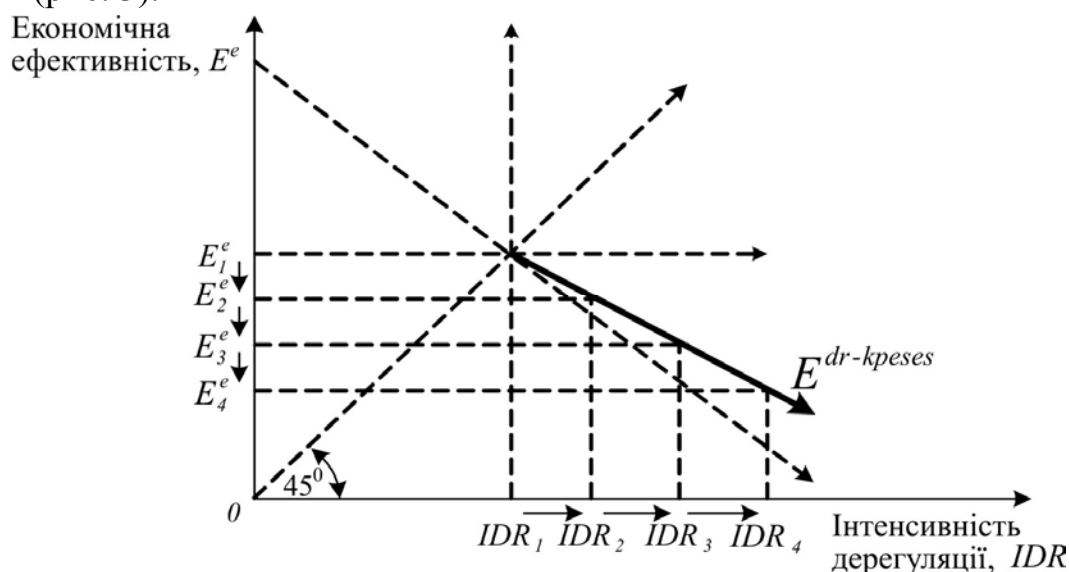

Рис. 3. Крива дерегуляційної ефективності квазіпомірно еластичних (в негативному плані) суспільних економічних систем ($E^{dr-kpeses}$), варіант короткотривалого ринкового періоду і валового впливу

З викладеного вище випливає, що суспільні економічні системи також негативно реагують на посилення дерегуляційного режиму, але ця негативна реакція менше проявляється.

Квазісуспільні економічні системи, оскільки вони суспільні лише певною мірою, а інколи можуть розглядатися як квазіприватні системи, можуть реагувати на зміну (посилення) дерегуляційного режиму, по-перше, значно слабше, ніж власне суспільні системи, а, по-друге, з боку ступеня цієї регуляції трояко – позитивно (точніше, слабо позитивно), нейтрально і негативно (точніше, слабо негативно). Тому криві дерегуляційної еластичності таких систем формуються чи "розташовуються" навколо (зверху і знизу) горизонтальної прямої до осі "інтенсивність дерегуляції" (або навіть з нею співпадають) (рис. 4).

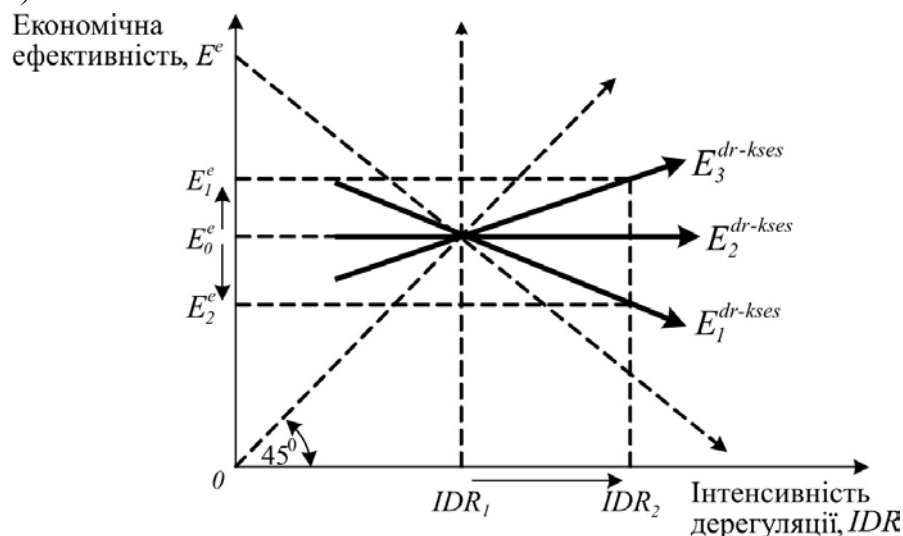

Рис. 4. Криві дерегуляційної ефективності квазісуспільних економічних систем, варіант короткотривалого ринкового періоду і валового впливу: $E_1^{dr-kses}$, $E_2^{dr-kses}$, $E_3^{dr-kses}$ – криві, першого, другого і третього порядків відповідно

Залежно від ступеня і характеру реакції на зміну (посилення) дерегуляційного режиму, квазісуспільні економічні системи поділяють на кілька видів (див. рис. 5). По-перше, квазіпомірно чутливі (в негативному плані) квазісуспільні економічні системи, які незначно і негативно реагують на незначне посилення дерегуляційного режиму. По-друге, нейтрально або майже нейтрально чутливі квазісуспільні системи, які абсолютно ніяк не реагують або майже не реагують на незначне посилення дерегуляційного режиму. А тому дерегуляція таких систем втрачає будь-який сенс. По-третє, квазіпомірно чутливі квазісуспільні економічні системи, які дуже незначно, але вже в позитивному плані реагують на посилення дерегуляційного режиму.

Будь-який із видів квазісуспільних економічних систем порівняно з власне суспільними системами значно менше чутливий до посилення дерегуляційного режиму. А в деяких випадках ці системи проявляються, як і приватні, тобто вже починають навіть і позитивно реагувати на посилення дерегуляційного режиму (особливо квазіпомірно еластичні в позитивному плані квазісуспільні системи).

Рис. 5. Види квазісуспільних економічних систем за параметром дерегуляційної еластичності

Загальною спільною особливістю суспільних і квазісуспільних економічних систем є те, що всі вони негативно реагують на посилення дерегуляційного режиму, за винятком квазіпомірно еластичних у позитивному плані квазісуспільних систем, а також нейтрально еластичних квазісуспільних систем, які абсолютно ніяк не реагують на зміну дерегуляційного режиму. Але, чим суспільніший характер має та чи інша система із розглянутих вище її типів чи видів, тим сильніше і негативніше вона реагує на посилення умов дерегуляції. Тобто з посиленням соціалізації (у формаційному значенні цієї соціалізації) економічних систем, вони дедалі негативніше реагують на посилення дерегуляційного режиму.

Приватні економічні системи, на відміну від неприватних систем (суспільних і частково квазісуспільних), реагують на посилення дерегуляційного режиму лише позитивно. Криві дерегуляційної ефективності таких приватних систем є, по-перше, зростаючими, по-друге, формуються чи "розташовуються" навколо умовної бісектриси (з позитивним кутом нахилу до осі "інтенсивність дерегуляції") (рис. 6).

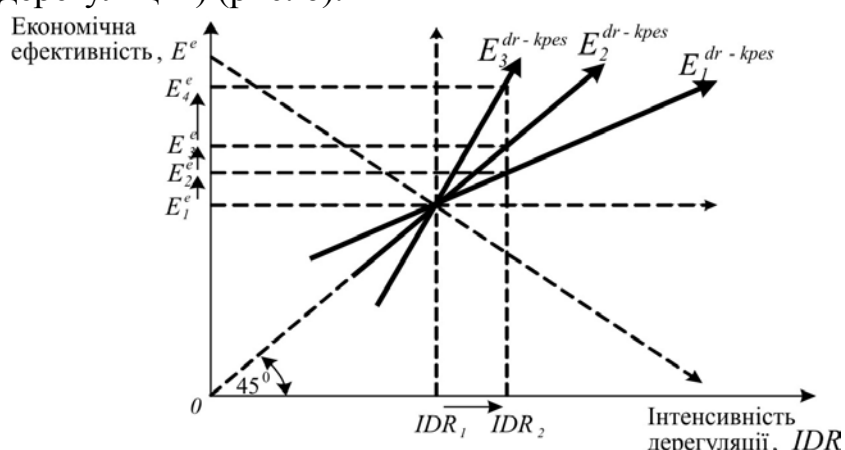

Рис. 6. Криві дерегуляційної ефективності класичних приватних економічних систем (варіант короткотривалого ринкового періоду і валового впливу):

$E_1^{dr-kpes}$, $E_2^{dr-kpes}$, $E_3^{dr-kpes}$ – криві першого, другого і третього порядку відповідно

За ступенем чутливості до посилення дерегуляційного режиму класичні приватні економічні системи можуть бути поділені на три види. По-

перше, квазіпомірно (в позитивному плані) чутливі класичні приватні економічні системи, які незначно і в позитивному плані реагують на незначне посилення дерегуляційного режиму. Крива дерегуляційної ефективності таких систем лежить під умовною бісектрисою, з одного боку, а з іншого – над горизонтальною прямою (до осі "інтенсивність дерегуляції") (рис. 7).

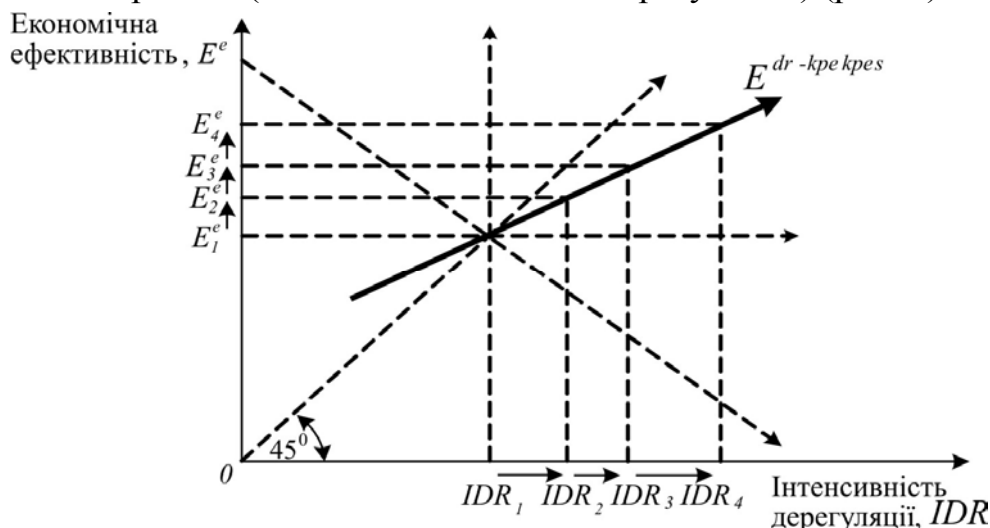

Рис. 7. Крива дерегуляційної ефективності квазіпомірно еластичних (в позитивному плані) класичних приватних економічних систем ($E^{dr-kpekpes}$), варіант короткотривалого ринкового періоду і валового впливу

По-друге, помірно чутливі (в позитивному плані) приватні економічні системи, які помірно реагують незначно на посилення дерегуляційного режиму. Крива дерегуляційної ефективності таких систем збігається або майже збігається з умовною бісектрисою (рис. 8).

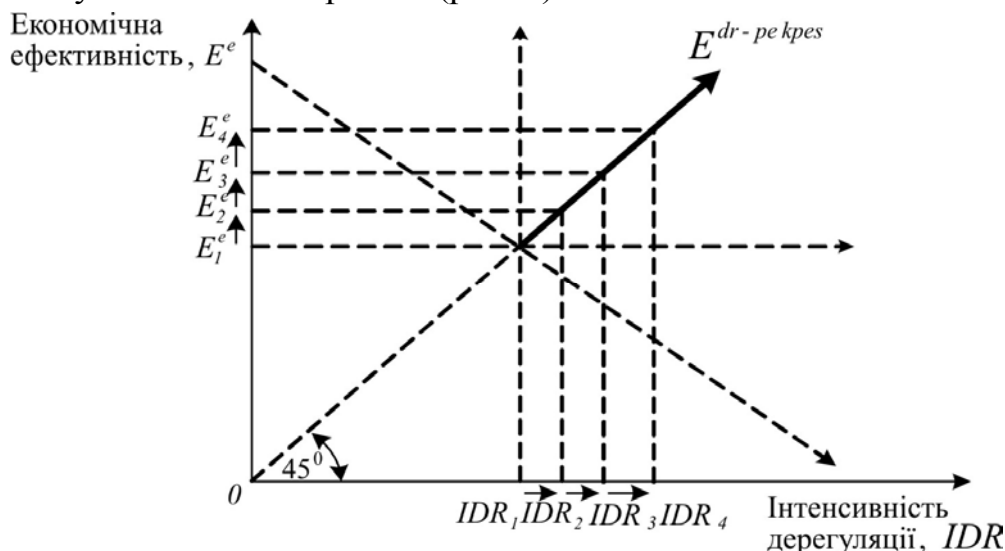

Рис. 8. Крива дерегуляційної ефективності помірно еластичних (в позитивному плані) класичних приватних економічних систем ($E^{dr-pekpes}$), варіант короткотривалого ринкового періоду і валового впливу

По-третє, гіперчутливі (в позитивному плані) класичні приватні системи, які сильно і в позитивному плані реагують на посилення дерегуляційного режиму. Крива дерегуляційної ефективності таких систем лежить за умовною бісектрисою (рис. 9).

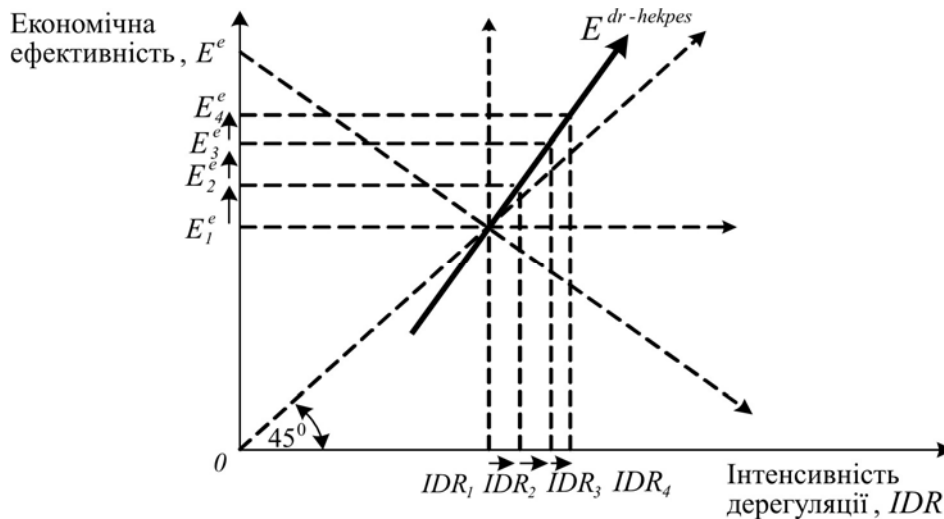

Рис. 9. Крива дерегуляційної ефективності гіпереластичних (в позитивному плані) класичних приватних економічних систем ($E^{dr-hekpes}$), варіант короткотривалого ринкового періоду і валового впливу

Загальна закономірність впливу дерегуляції на приватні системи така: чим вищий ступінь приватизації цих систем, тим сильніше (у позитивному плані) вони реагують на посилення дерегуляційного режиму. Якщо неприватні системи негативно реагують на посилення дерегуляційного режиму, то приватні, навпаки, позитивно. Ступінь цього позитивного впливу зростає з мірою капіталізації цих систем. Капіталізовані системи можуть більш-менш успішно функціонувати лише в умовах регуляційного вакууму. Соціалізовані, навпаки, нормально функціонують лише в умовах їх регуляції. Останні в умовах регуляційного вакууму або різко знижують ефективність свого функціонування, або взагалі навіть "розвалюються". Цей прямо протилежно спрямований вплив дерегуляції на функціонування приватних і неприватних (капіталізованих і соціалізованих) систем дуже часто не береться до уваги під час формування тієї чи іншої регуляційної і дерегуляційної політики держави.

Дерегуляційну політику держави потрібно диференціювати з урахуванням ступеня капіталізації чи соціалізації тих чи інших економічних систем. Вона повинна бути різною стосовно приватних і неприватних систем, сильніше і слабше капіталізованих чи соціалізованих систем. Такій її диференціації дуже часто заважає так званий формаційний дальтонізм, коли практика як регуляції, так і дерегуляції не бачить відмінностей у формаційній природі тих чи інших фірм (тих чи інших сегментів національної економіки) і розглядають їх як формаційно однотипні (однорідні, гомогенні). Між тим економічні системи є формаційно гетерогенними, і серед них можна умовно виділити не тільки два їх формаційні типи – приватні і неприватні системи, але й певні види в межах кожного із названих типів. Різні види приватних систем по-різному реагують на зміну умов їх дерегуляції, також як і різні види суспільних систем по-різному чутливі до посилення чи послаблення дерегуляційного режиму.

Висновки. Отже, важливим чинником впливу на дерегуляційну еластичність економічних систем є формаційний тип систем. З посиленням капіталізації економічних систем дерегуляційна еластичність економічних систем

змінюється таким чином: по-перше, із негативної поступово трансформується в позитивну, по-друге, спочатку знижується в негативному діапазоні, перетворюється в нейтральну і, нарешті, починає зростати уже в позитивному діапазоні. Суспільні системи досить сильно реагують на зміну дерегуляційного режиму. Економічна ефективність їхнього функціонування в умовах дерегуляції продовжує знижуватись. За цим параметром вони можуть бути поділені на гіперчутливі, помірно чутливі, квазіпомірно чутливі. Квазісуспільні економічні системи можуть реагувати на розвиток дерегуляційних процесів так: гіпонегативно (незначно і в негативному напрямку); нейтрально (ніяк не реагують); гіпопозитивно (незначно і в позитивному напрямку). Приватні економічні системи тільки позитивно реагують на посилення дерегуляційних процесів. Залежно від ступеня цієї їх реакції можна виділити кілька систем: квазіпомірно чутливі (незначно реагують на дерегуляцію), помірно чутливі (помірно реагують на дерегуляцію), гіперчутливі (сильно реагують на дерегуляцію).

Зміна формаційної природи економічних систем (їхня поступова капіталізація чи соціалізація) спричиняє відповідну зміну чутливості цих систем до дерегуляційних процесів. А тому дерегуляційна політика держави повинна диференціюватися залежно від формаційної природи економічних систем. Формаційний дальтонізм чи формаційна гомогенність можуть призвести до негативних наслідків у розвитку дерегуляційної практики. Економічні системи є формаційно гетерогенними, а тому дерегуляційна політика держави повинна бути диференційована за цим формаційним параметром.

Література

1. **Барр Р.** Политическая экономия. – В 2-ух т. / Р. Барр. – М. : Международные отношения, 1995. – 256 с.
2. **Долан Э.Дж.** Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика / Дж. Э. Долан, К.Д. Кэмпбелл, Дж. Р. Кэмпбелл. – М.-Л., 1991. – 448 с.
3. **Долан Э.Дж.** Макроэкономика / Дж. Э. Долан, Д.Е. Линдсей. – СПб. : АО "Санкт-Петербург оркестр", 1994. – 405 с.
4. **Макконнелл К.Р.** Макроэкономика. Аналітична економія / К.Р. Макконнелл, С.Р. Брю. – Львів : Вид-во "Просвіта", 1997. – 671 с.
5. **Ойкен В.** Основные принципы экономической политики / В. Ойкен. – М. : Изд-во "Прогресс-Универс", 1995. – 496 с.
6. **Самуэльсон П.** Экономика. – В 2-ух т. / П. Самуэльсон. – М. : НПО "АЛГОН" ВНИИСИ, 1992.
7. **Стігліц Дж.Е.** Економіка державного сектора / Дж.Е. Стігліц. – К. : Вид-во "Основи", 1996. – 854 с.
8. **Фишер С.** Экономика / С. Фишер, Р. Дорнбуш, Р. Шмалензи. – М. : Изд-во "Дело ЛТД", 1995. – 864 с.
9. **Хикс Дж. Р.** Стоимость и капитал / Дж. Р. Хикс. – М. : Изд-во "Прогресс-Универс", 1993. – 488 с.
10. **Шумпетер Й.А.** Капіталізм, соціалізм і демократія / Й.А. Шумпетер. – К. : Вид-во "Основи", 1995. – 528 с.

Башиянын Г.И., Третьяк Г.С., Хомьяк М.С. Деререгуляционная эластичность общественных и частных экономических систем: влияние социализации и капитализации

Исследована природа деререгуляционной эластичности экономических систем, влияние социализации и капитализации на деререгуляционную эластичность обще-

ственных и частных экономических систем. Выделены и охарактеризованы основные виды общественных и частных экономических систем. Установлено, что изменение формационной природы экономической системы (их постепенная капитализация или социализация) влечет соответствующее изменение чувствительности этой системы к дерегуляционным процессам. Поэтому дерегуляционная политика государства должна дифференцироваться в зависимости от формационной природы экономической системы.

Ключевые слова: дерегуляционная эластичность, экономические системы, социализация, капитализация.

Bashnyanyn G.I., Tretyak G.S., Homiak M.S. Deregulational elasticity of the public and private economic systems: influence of socialization and capitalization

The nature of deregulational elasticity of the economic systems, influence of socialization and capitalizations on deregulational elasticity of the public and private economic systems is investigated. The main types of public and private economic systems are differentiated and characterized. It is set that the change of structure nature of the economic systems (their gradual capitalization or socialization) draws the proper change of sensitivity of this systems to the deregulational processes. And that is why the deregulational policy of the state must be differentiated depending on structure nature of the economic systems.

Keywords: deregulational elasticity, economic systems, socialization, capitalization.

УДК 658.115.31:658.14/17

Доц. Н.М. Галазюк, канд. екон. наук;
аспір. С.С. Іваночко; здобувач А.А. Кіпершайн – Львівська КА

**МЕТОДИКА КОМПЛЕКСНОГО АНАЛІЗУ РЕЗУЛЬТАТІВ
ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИРОДНИХ
МОНОПОЛІСТИЧНИХ СТРУКТУР**

Проаналізовано чинні методики комплексного аналізу результатів фінансово-економічної діяльності природних монополістичних структур в Україні та світі, виділено їхні переваги та вади. Визначено специфіку формування витрат природних монополістів у вітчизняній економіці.

Ключові слова: природна монополія, фінансово-економічна діяльність, доходи, витрати, прибутки, збитки, облікові моделі доходів та витрат.

Постановка проблеми. У процесі ринкової трансформації національної економічної системи важливу роль виконують природні монополії як особливі ринкові форми організації економічного життя і найважливіший інструмент його перетворення. Більшість змін господарсько-економічної структури суспільства тісно пов'язані зі зміною стану ринків природних монополій, залежать від ціноутворення на них, визначають свою поведінку залежно від тенденцій на цих ринках. Оскільки природні монополії перебувають переважно у державному секторі та функціонують у середовищі зі статусом ринкової економіки, проблема їхнього фінансового стану виникає факультативно і висувається на передній план.

Питання результативності функціонування природних монополістичних структур досліджено у працях багатьох вітчизняних науковців, зокрема А. Гриценка, В. Базилевича, О. Бакалінської, З. Борисенка, В. Венгера, І. Галиці, В. Кривуцького, О. Прутської, Д. Якубенка, О. Яременка, Я. Чумакова,